

Joan Wallach Scott'un Örtünmenin Siyaseti

Diren Çakmak, Hitit Üniversitesi, İİBF, direncakmak@hitit.edu.tr.

Joan Wallach Scott'ın *Örtünmenin Siyaseti* isimli kitabı Fransa'da 15 Mart 2004 tarihinde; ilk, orta ve lise seviyesindeki devlet okullarında dini aidiyeti ifade eden, dikkat çekici simgelerin taşınmasını yasaklayan kanunun hazırlanması öncesi, hazırlanması ve uygulanması sonrasında, Fransa'daki İslami örtünme üzerine yapılan tartışmaları inceleyen ve İslami örtünmenin bireysel özgürlük olarak kabul edilmesi gerektiğini savunan bir kitaptır. Türkiye'de de İslami örtünmenin kamusal alanda serbest olup olmaması gerektiğine dair tartışmaların sonlanmadığı akla geldiğinde, oldukça çekici iddialar öne sürmesi bakımından bu kitabın okunmaya değer olduğu açıktır.

Kitabın orijinal dili İngilizce'dir. Türkçe'ye aynı adla tercüme edilmiştir: *"The Politics of the Veil"*. İlk baskısı 2007'de Princeton Üniversitesi Yayınları tarafından yapılan kitabın, yabancı dildeki yayımından beş yıl sonra Türkçe'ye kazandırılmış olması, yabancı dildeki kitapların Türkçe'ye kazandırılmasındaki gecikmelerin ortalama olarak on yıldan aşağı olmadığı akla geldiğinde, hızlı atılmış bir adım sayılabilir. Kitap, Princeton Üniversitesi Yayınları tarafından çıkartılan, editörlüğünü Amerikan siyasi düşüncesi ile ilgili araştırmalarıyla tanınan Ruth O'Brien'in yaptığı *"Public Square"* kitap serisi içinde yer almaktadır. Nitekim kitapta O'Brien'in sunuşuna da yer verilmiştir.

Kitap, toplumsal cinsiyet araştırmaları yazınına hâkim, sosyoloji ve tarih formasyonuna sahip Merve Tabur tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Kitabın kolay anlaşılır ve akıcı bir dile sahip olmasında çevirmenin önemli bir görev ifa ettiğini belirtmek gerekir. Kitabın iskeletini Scott'un ders notları oluşturduğundan kaynaklı olsa gerek; kitap, okurla konuşur bir üsluba sahiptir. Scott'ın, kitapta araştırma yöntemi olarak belge tarama yönteminden faydalandığı ve söylem analizi yaptığı anlaşılmaktadır. Kitapta iddia edilen savlar, Amerikan cumhuriyetçilik ideolojisine dayandırılmaktadır. Bu nedenle, İslami örtünmenin bireysel özgürlük olup olmadığına dair kitapta yürütülen tartışmanın arka planında, Amerikan ve Fransız cumhuriyetçiliğinin farklarını izlemek de mümkündür. Scott'ın, kitapta İngilizce'ye tercüme edilmiş kaynaklardan değil doğrudan Fransızca kaynaklara başvurduğunu belirtmek gerekir. Scott, Fransızca'daki *"aşağılama"* veya *"yüceltme"* anlamında kullanılan pek çok kelimenin etimolojik kökenine göndermede bulunarak, Fransa'da *"öteki"* olarak kabul edilen insanlar üzerinde Fransızca aracılığıyla kurulan tahakkümü kitapta sorgulamakta ve bu sorgulama bağlamında Fransız cumhuriyetçiliğinin evrensellik iddiasını çürütmeye çalışmaktadır.

Kitap, giriş ve sonuç bölümleri hariç beş bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm “Başörtüsü Tartışmaları”, ikinci bölüm “İrkçilik”, üçüncü bölüm “Sekülerizm”, dördüncü bölüm “Bireycilik” ve beşinci bölüm “Cinsellik” adını taşımaktadır. Kitapta kaynakça bulunmamaktadır. Yazar, alıntı yaptığı ilk yerde, alıntı yaptığı kaynağın tüm künye bilgilerini sayfa altındaki dipnotta vermeyi yeterli görmüş ve kaynakça hazırlama yolunu tutmamıştır. Kitabın dizininin oldukça sınırlı olduğunu söylemek doğru olur. Okur kitlesi olarak kitabın sadece akademisyenleri hedeflemediğini, İslami örtünmenin kılık ve kıyafet özgürlüğü mü yoksa dinsel özgürlük kapsamında mı ele alınması gerektiği üzerinde mesai sarf eden herkesi hedeflediği anlaşılmaktadır.

Kitabın sunuşunda Ruth O’Brien’in yapmış olduğu şu değerlendirme, kitabın ilginç ve okunmaya değer olduğunu göstermesi bakımından burada yer vermeye değer gözükmektedir(s.8):

Başörtüsü yasağı sembolizminin, Avrupa’daki göç karşıtı Müslüman krizini körüklediğinin farkına varan Avrupa Birliği (AB); Values [değerler], Equality [eşitlik] ve Differences in Liberal Democracies [liberal demokrasilerde farklılıklar] kavramlarının baş harflerinden oluşturulmuş bir akronim olan VEIL adı altında üç yıllık bir çalışma başlattı. Bu çalışma, Avusturya, Danimarka, Fransa, Yunanistan, Almanya, Türkiye, Hollanda ve Birleşik Krallık üzerine odaklanıyor ve azınlıkların, özellikle de Müslüman kadınların, Avrupa toplumuna daha iyi uyum sağlayabilmeleri için uygulanan ayrımcılık karşıtı politikaların ve yöntemlerin boyutlarını değerlendirmeyi amaçlıyor. Fakat AB’nin pek de tutarlı bir tavrı olduğu söylenemez. 1998’de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye’deki kamu binalarında uygulanan başörtüsü yasağını ‘Ankara’nın sekülerleri için uzun bir hukuk mücadelesinden sonra elde edilmiş zafer’ şeklinde tanımlayarak yasağı savundu. Strasbourg’daki mahkeme, başörtüsü taktığı için bir kadının üniversite sınavına girmesini engelleyen daha önce alınmış bir kararı onayladı.

Kitabın sunuşunda, Ruth O’Brien’in yapmış olduğu değerlendirmede, Türkiye’de kamusal alandaki İslami örtünme talebini ‘azınlık talebi’ olarak saymış olması ve bu talebe yönelik Türkiye’nin izlediği yaklaşımın AB tarafından destek görmesi bakımından AB’nin İslami örtünmeye dair talep karşısındaki tutumunu samimiyetsizlikle itham etmesi, O’Brien’in Batı Avrupa demokrasi anlayışı ile Amerikan demokrasi anlayışı arasındaki farkı önemseydiği çıkarımını yapmaya izin vermektedir. Öyle ki, O’Brien sunuşunda, Scott’ın kitabındaki savların doğruluğundan kuşku duyulmaması gerektiğini salık vererek, Amerikan demokrasi güzellemesi yapmakta ve Doğu toplumlarına Amerikan demokratik rejimini örnek almalarını tavsiye etmektedir. O’Brien’in, okuru, Scott’un düşüncelerine hazırladığını söylemek mümkündür.

Kitapta, yurttaşlık, cumhuriyet ve demokrasi ilişkisini inceleyen Joan Wallach Scott, 15 Mart 2004 tarihinde kabul edilen, ilk, orta ve lise seviyesindeki devlet okullarında dini aidiyeti ifade eden, dikkat çekici simgelerin taşınmasını yasaklayan kanunun asıl hedefinin, takke takan Yahudi veya türban takan Sih oğlanlarından ziyade Müslüman kızlar olduğunu savunmaktadır (s. 15). Scott, Avrupa ülkelerinde ve özellikle de Fransa'da başörtüsünün seküler demokrasiye karşı başkaldırının simgesi olarak görüldüğünü belirtmekte; okurda, seküler olmayan bir demokrasinin mevcudiyeti imgesini yaratmaktadır. Scott "*İslami demokrasi*" biçiminde bir ibareye yer vermemiş olsa da, kitapta "*seküler demokrasi*" kavramının kullanılmış olması (s.17) Batı toplumlarında değil ancak Doğu toplumlarında dinsel demokrasinin var olabileceğini düşündürmektedir. Kitabın giriş bölümünde, başörtüsünün "*bir bez parçasından öte*" (s. 18) anlam taşıdığını vurgulamakta, başörtüsünü modernite ve gelenek arasındaki çatışmanın konusu olarak görmenin yanlış olduğuna dikkat çekmekte ve "*geleneksele karşı modern, köktendinciliğe karşı sekülerizm, kiliseye karşı devlet, özele karşı kamusal, tikele karşı genel, gruba karşı birey, kültürel çoğulculuğa karşı ulusal birlik, kimliğe karşı eşitlik*" (s. 19) gibi ikiliklerin İslam'ı ve Batı'yı anlamaya izin vermediğini savunmaktadır.

Scott, Fransız siyasi düşüncesinde, eşitliğin ancak ve ancak kişinin toplumsal, dini, etnik ve diğer kökenlerinin kamusal alanda saf dışı bırakılmasıyla sağlanabileceği varsayımının egemen olduğunu, bu varsayımla kişinin soyut bir birey olarak Fransız yurttaşı kabul edildiğini belirtmekte ve Fransız siyasi düşüncesindeki "*evrensellik*" algısının tüm bireylerin aynılığı üzerine inşa edilmiş olması nedeniyle, bu tip bir evrensellik algısının kültürel asimilasyonu meşru kıldığına işaret etmektedir (s. 26). Scott, ortak dil ve ortak tarihin benimsenmesini dayatan Fransız cumhuriyetçiliğinin, bileşik kimliklere izin veren Amerikan cumhuriyetçiliği ile mukayese edildiğinde, özgürlükçü olmadığını savunmaktadır (s. 27). Bir Fransız yurttaşından beklenenin sadece ulusa sadakat olmadığını, yurttaş sayılmanın ölçüsünün Fransız kültür normlarına uyum sağlamayı gerektirdiğini söyleyen Scott, Fransa'da farklılıkların eşitliği bozacağı düşüncesinin egemen olduğunu vurgulamaktadır. Fransız bireyciliği ile Amerikan bireyciliği arasındaki farka dayalı olarak, Fransız sekülerizmi ile Amerikan sekülerizminin de farklılaştığını, hatta Fransız siyasi düşüncesinde Fransız sekülerizmi için "*laiklik*" (s.29) ibaresinin kullanımının manidar olduğunu belirtmektedir. Scott, Amerikan sekülerizminin "*dinlerin devlet müdahalesinden korunması*", Fransız sekülerizmi veya laikliğin ise "*devletin, bireyi dinin taleplerinden koruması yoluyla kilisenin devletten ayrılması*" anlamına geldiğini söylemekte ve Fransa'da İslami örtünmenin sekülerizmin ihlali olarak kabul edilmesinin nedeninin bu farklı sekülerizm algısından kaynaklandığını öne sürmektedir. Fransız cumhuriyetçiliğinin temeli olan laiklik algısında, dinin

kabul görebilmek için kişisel bir konu olması gerekliliğine inanıldığını hatırlatan yazar; Fransız siyasi düşüncesinde, ilk, orta ve lise seviyesindeki devlet okulları cumhuriyetçi ideallerin aşılandığı yerler olarak görüldüğü için, Fransız cumhuriyetçiliğinin “*homojen bir ulus*” tahayyül ettiği iddiasında bulunmakta ve Fransız siyasi düşüncesinin ırkçı bir öz taşıdığını öne sürmektedir (s. 30).

İslami örtünme özgürlüğün konusu mu? İslami örtünme bir dinsel giyim ise, bu giyim Tanrı'nın isteği ise, Tanrı'nın isteği ile devletin isteği çatıştığında, yurttaşın hangi isteği öncelikli sayması gerekir? Her Müslüman kadın kamusal alanda İslami örtünmeyi seçmediğine göre, birden fazla İslam anlayışı mı vardır? Hangi İslam anlayışı rehber sayılmalıdır? İslami örtünme, Müslüman erkeğin etrafına sürekli şehvet ile bakan birisi olarak görülmesinin bir ifadesi değil midir? İslami örtünme İslam'ın şartları arasında var mıdır? Özgürlük her türlü sınırın reddi mi demektir? İslami örtünme cehaletin bir ifadesi midir? İnsanların cahil olma özgürlüğü var mıdır? Özgürlüğün sınırını kim ve neye göre belirler? Scott'un kitabı tüm bu soruları ve daha fazlasını okura sordurmakta ancak bu soruların her birisi için verilecek olan yanıtın ideolojik yaklaşıma göre değişeceğini kabul etmektedir. Öyle ki, eğer Amerikan cumhuriyetçilik ideolojisi benimsendiğinde bu sorulara verilebilecek yanıtlarla Fransız cumhuriyetçilik ideolojisi benimsendiğinde aynı sorulara verilebilecek yanıtlar birbirinden çok farklı olacaktır. Türkiye açısından sorulacak soru ise, Türk cumhuriyetçiliği acaba Amerikan cumhuriyetçiliği ile Fransız cumhuriyetçiliği arasındaki kutuplaşmada nerede konumlanmaktadır?

Kitap, İslami örtünmeye ilişkin Fransız kamuoyundaki algının normatif öğeler taşıdığını öne sürmekte ve bu algıyı belirleyen siyasi yaşamdaki kurumlar olduğunu hatırlatmakta, Fransız cumhuriyetçilik ideolojisinin model alınmaması gereken bir ideoloji olduğunu ispatlamaya çalışmakta ve evrensel sayılabilecek tek cumhuriyetçilik ideolojisinin Amerikan cumhuriyetçiliği olduğuna ilişkin deliller sunmaktadır. Scott, okuru, 1776 Amerikan Devrimi'ni ve 1789 Fransız Devrimi'ni hazırlayan siyasi düşünce üzerinde mukayeseli olarak düşünmeye davet etmekte ve hangi devrimi hazırlayan siyasi düşüncenin 21. yüzyılda makbul sayılması gerektiğini tartışmaya açmakta ve son tahlilde değişen dünya koşullarında Fransız Devrimi'ni hazırlayan siyasi düşüncenin modası geçmiş olduğunun altını çizmektedir. Scott, Amerikan siyasi düşüncesinin her türlü etnik, dinsel, cinsiyete dayalı farklılığa özgürlük tanıdığına dikkat çekmekte, Doğu toplumlarının da Amerikan cumhuriyetçiliğini kendileri için örnek almaları gerektiğini salık vermektedir.

Scott, Fransız ulusçuluğunda, ulusun bireysel hakları olan yurttaşların toplamından öte bir kutsallığa sahip olduğunu belirtmekte (s. 43) ve sembollerin

Fransız siyasi düşüncesindeki öneminin abartıldığını ve bunun da özgürlükleri kısıtladığını (s. 45) öne sürmektedir. İslamofobi'nin Batı'da ne zamandan itibaren var olduğu sorusuna verilebilecek yanıtın tüm Batı toplumları için aynı olmadığını, örneğin ABD'de İslamofobi'nin 11 Eylül 2001 tarihindeki saldırılar sonrasında başladığını öte yandan Fransa'da İslamofobi'nin Fransa'nın Cezayir'i işgalinden itibaren yani 1830'a kadar götürülebilecek erken bir tarihte başladığını iddia etmekte; Avrupa ülkelerinin 19. yüzyıl sömürgecilik deneyimlerinin, 21. yüzyılda Avrupa'daki Müslüman nüfus ile ilişkilerde belirleyici olmaya devam ettiğini savunmakta; Avrupa ve İslam ve daha özelinde Fransa ve İslam arasındaki ilişkinin 19. yüzyıldan 21. yüzyıla bir kopuştan ziyade süreklilik izi taşıdığını savunmaktadır (s. 57). Fransız ırkçılığı ile ilk kez 1967 yılında Carmaux kasabesindeki nüfus müdürlüğünde doktora tezi için veri toplarken karşılaştığını söyleyen Scott, deneyimini şu ifadeler ile anlatmaktadır (s. 59):

Mesela bir Arap oğlunun doğumunu kaydettirmek için gelirdi. Adetler gereğince ofis çalışanları adamın genellikle iki kez elini sıkardı, ofise geldiğinde ve ofisten ayrılırken. Görüşme her zamanki gibi kibar ve resmi olurdu. Fakat adam ofisten ayrılır ayrılmaz yorumlar başlardı. Arap'ın elini sıkkan kişi ellerini yıkamak için koşturur, bu insanların ne kadar pis olduğundan dert yanardı. Ofis personeli çocuğun ismiyle, 'isimleri ya Nasser ya da Muhammed'dir zaten' diyerek, dalga geçer ve bu kafirlerin sapkın yaşamlarıyla ilgili korkulu hikayeler anlatırdı.

Kitapta, ırkçılığın, farklılık ve iktidar olmak üzere iki ögesi olduğunu belirten Scott, ırkçılık zihniyetini 'biz' ve 'onlar'ı uzlaştırılması imkânsız bir durum olarak gören ve bu ikiliği kalıcı bir biçimde ele alan zihniyet olarak tanımlamaktadır (s. 61). "Amerika'da Demokrasi" isimli eseri ile yüceltilen Alexis de Tocqueville'in 1848'de "Bütün dünyada, Muhammed'in dini kadar ürkütücü sonuçlar doğuran çok az din bulunduğu ikna olduğumu söylemeliyim. Bana göre bugün İslam dünyasında gördüğümüz çöküşün temel sebebi budur" (s. 62) sözlerine göndermede bulunan Scott, Müslümanların Avrupalılar tarafından uygarlık dünyasının parçası olarak görülmemesinin siyasi tarihteki örneklerine yer verdiği kitapta, Amerikan siyasi tarihinde siyahlara yönelik ırkçılık uygulamaları hariç olmak üzere, başkaca bir ırkçılık örneği vermenin mümkün olmadığını savunmaktadır. Bu bağlamda, 1954-1962 Cezayir Savaşı'nda İslami örtünmenin ifa ettiği ideolojik işleve dair Frantz Fanon'un 'A Dying Colonialism' isimli 1965'de İngilizce'ye tercüme edilmiş olan kitabında yaptığı değerlendirmelere dair Scott'un yorumuna yer vermek uygun olur (s. 83):

Psikiyatrist ve FLN taraftarı Frantz Fanon'un anlattığında, örtünün itibari meselesinin devrimciler için zor bir konu olduğunu söyleyebiliriz. Fanon, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliğin göstergelerinin var olmadığı bir gelecek hayal ediyor olmasına rağmen, örtünün, sömürgeci tahakküme karşı koymanın bir yolu olduğunu da biliyordu.

Scott, Fransız cumhuriyetçiliğinin İslami örtünmeyi cumhuriyet değerlerine bir saldırı olarak görmesini (s. 102) demokrasi ile bağdaşmaz bulmakta, cumhuriyetçi yurtseverliğin ayrınlığı talep etmesinin bir evrensellik ilkesi olarak sunulamayacağına dikkat çekmekte ve Fransa'yı sömürgecilik geçmişiyle yüzleşmeye davet etmektedir (s. 105). *"Peçe/örtü, gerek abartılı bir cinselliği ya da cinselliğin reddini ima etsin, gerek bireysel dine bağlılığın ya da siyasi muhalefetin bir ifadesi olarak takılsın, Fransız cumhuriyetçi söyleminde ırkçı tabirlerle ifade edildiğini"* (s. 107) öne süren Scott, *"Devlet, Fransa'da bireyleri dinden korur; Amerika'da dinler devletten ve devlet dinden korunur. Fakat iki durumda da siyasi arenanın dini etkilerden uzak tutulması amaçlanır; dinin özel bir mesele olması cumhuriyetçi demokrasi için önemlidir"* (s. 109) demektedir ve Batı Avrupa ulus-devletlerinin tarihine özgü sekülerizmi evrensel bir ilke olarak sunmanın İslami örtünme tartışmalarını çıkmaza soktuğunu savunmaktadır. Bu çıkmazı aşmak için Scott şöyle bir durum tespiti yapmaktadır (s. 112):

Sekülerizm ilkesinin zikredilmesi her zaman belirli bir tarihsel görevi ifa eder, bu yüzden de soyut olarak aktarılması güçtür. Yine de, belirli vakaların savunulmasına olanak sağlayan tam da bu söz konusu soyutlamadır: ABD'de yaratılışçılığın devlet okullarının müfredatından uzak tutulması ya da Fransız devlet okullarında İslami başörtülerinin yasaklanması gibi. Bu iki durumu ayırt edebilmek için somut sonuçlara bakmamız gerekir. İlkinde mesele bütün çocuklara öğretilenlerdir; ikincide ise, ufak bir çocuklar topluluğunun, kıyafetlerinin açığa vurduğu kişisel dini kimliklerine bakılmaksızın, diğer herkese öğretilenleri öğrenme hakkı söz konusudur. Şüphesiz iki durumda da sekülerizm rol oynar: İlkinde, devlet okullarının müfredatından dini hakikat iddialarını çıkarır; ikincisinde devlet okullarında öğrencinin dinine dair hiçbir gösterge bulunmamasını talep eder. Fakat sürecin demokratik sonucuyla ilgili de önemli bir yanı var: İlk vakada, bir azınlığın kendi dini itikadını çoğunluğa zorla kabul ettirmesine engel olunur; ikincisinde ise bir azınlığın dini itikadı gerekçesiyle, çoğunluğun sahip olduklarına erişimi engellenir.

Fransa'da İslami başörtüsünün ilk, orta ve lise seviyesindeki devlet okullarında yasaklanmasını garip bulduğunu ifade ettikten sonra, bu garipliği *"entegrasyonun, eğitimin sonucu değil, önkoşulu olarak görmek"* (s. 120) biçiminde izah eden Scott, öğrencilerin okullara 'özerk birey' olarak gelmelerinin önkoşul sayılmasını ve bu bireylerin cemaat kimliklerini özel alanda yani evlerinde bırakmalarının zorunlu tutulmasını yanlış bulduğunu söylemekte ve Fransız siyasi düşüncesinin okulları ulusun bir minyatür versiyonu olarak görüp; ulusun, Fransız yurttaşlığı dışındaki bütün kimliklerinden arınmış soyut bireylerin toplamı olarak tahayyül edilmesini kişi hak ve özgürlükleri ile bağdaşmaz bulduğunu belirtmektedir. Scott'a göre, İslami örtünmenin ilk, orta ve lise seviyesindeki devlet okullarında yasaklanmasının, Fransız devletinin

Müslüman kızları özgürleştirme sorumluluğunun ifası olarak görülmesinde Fransız kamuoyunda bir mutabakatın var olmasını hayretle karşılamakta (s. 144), sağ partilerin ve destekçilerinin değilse de, sol partilerin ve destekçilerinin bu yasağı meşru görmesini tuhaf karşılamakta ve yalnız Fransız sağcılarını değil Fransız solcularını da ırkçılıkla itham etmektedir. Scott, Fransız feministlerinin kamusal alanda İslami örtünmeyi özgürlük olarak kabul etmemelerini de şiddetle eleştirmektedir (s. 150).

Farklılıkların bastırılmasının değil her türlü farklılığın tanınması bakımından ABD'nin Fransa'ya göre demokratik olduğunu öne süren Scott, Müslüman kızların Fransa'da İslami örtünme taleplerine dair, *"Politics of Piety: The Islamic Revival and the Feminist Subject"* isimli kitabıyla tanınan Saba Mahmood'a göndermede bulunup şöyle demektedir (s. 161): *"Mahmood'un erdemli edimlerin sürekli olarak tekrarlanmasıyla içsel güdüler, dışa yönelik eylemler, eğilimler ve duygu durumları arasında bir ahenk sağlanması olarak tanımladığı duruma ulaşmaya çalışıyorlarmış gibi görünüyor. Namaz kılmak ve başörtüsü takmak bu edimler arasında birincil önem taşıyor."* Fransız Müslüman Kadınlar örgütünün kurucusu olan Saida Kada'nın *"Bir kadın örtüyü Kuran gerekli gördüğü için değil, kişinin ruhani ilişkilerinin inşasında ilk adım örtünme olduğu için takar. Kişi önce Müslüman'dır, belirli bir hayat felsefesine göre yaşar ve bu bağlamda başörtüsü takmak ister."* (s. 162) biçimindeki sözlerine dikkat çeken Scott, Müslüman kızlar insan yapımı kanunlara değil de kendilerini Allah'a teslim etmek istediklerinde ve bu isteklerini kamusal alanda da göstermek istediklerinde, isteklerinin yanlış olduğuna dair onlara karşı baskıcı bir tutum geliştirilmesinin ve/veya onların inançlarının sorgulanmasının insan haklarına aykırı olduğunu belirtmekte ve demokratik bir rejimde yapılması gerekenin farklı tercihleri saygıyla karşılamak olduğunu öne sürmektedir. Öyle ki, yazar, İslami örtünmeye yaklaşımı bakımından Fransız demokrasisini adeta *'ayıplı demokrasi'* saymaktadır.

İslami örtünmeyi tercih eden Müslüman kızların İslami örtünme yasağına tepki olarak, Fransız bayrağı renkleri olan kırmızı, beyaz ve mavi şeritlerin kullanıldığı başörtüleri takmalarını ve bu sayede hem bir Müslüman hem de bir Fransız olunabileceğini göstermeye çalışmalarını takdirle karşılayan (s. 167) Scott, iki kimliğin uyumunu reddetmesi nedeniyle, Fransız cumhuriyetçiliğinin ancak ve ancak ulusal olabileceğinin ve evrensel sayılamayacağına altını çizmektedir. İslami örtünmeyi, İslam'ın kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin somut ifadesi olarak gören ve 1789 Fransız Devrimi'nin *"eşitlik, özgürlük, kardeşlik"* ilkeleri ile İslami örtünmenin bağdaşırılık arz etmediğini savunan Fransız aydınlarını çok sert bir dille kitapta eleştiren (s. 175-177) Scott, Fransız feministlerinin İslami örtünme ile G-string giymeyi bir biri ile paralel aşırılıklardan saymalarını ve her

ikisinin de kadının cinsel nesne olarak görülmesinin meşru sayılmasına hizmet ettiği yönündeki görüşlerini yanlış bulmakta (s. 179) ve aşırı kapalılık ile aşırı açıklık arasında paralellik kuran Fransız feministlerinin ırkçı olduklarını iddia etmektedir (s. 180).

15 Mart 2004 tarihinde ilk, orta ve lise seviyesindeki devlet okullarında dini aidiyeti ifade eden, dikkat çekici simgelerin taşınmasını yasaklayan kanunun uygulanmasıyla, Fransa'da İslami örtünme talebinin son bulmadığına işaret eden Scott'un, kitabın sonuç kısmında yapmış olduğu şu değerlendirme ilginç olması bakımından nakletmeye değer gözükmektedir (s. 196):

Yasa, 2004'ten beri yürürlükte ve görünüşe bakılırsa Müslümanların çoğu kurallara uyum sağlamış durumda. Birçok yoksul aile için tercih şansı zaten yoktu; çünkü sosyal güvenlik ödenekleri çocukların okula devam etmesine bağlıydı. Şartları yerine getirmeyenler okuldan atıldı; bazıları başka yerlere, çoğunlukla da yasağın yürürlükte olmadığı özel okullara gitti. Yasa karşıtı ilk protestoların (Strasbourg'daki bir kız saçını kazıtmıştı: Eğer saçını kapatamıyorsa ondan tamamen kurtulacaktı) arkası kesildi ya da en azından artık medyanın ilgisini çekmiyorlar. Ne var ki yasa Müslümanları sekülerizme yöneltmedi. Bilakis, bazı mahallelerde görünür olan başörtülülerin sayıları ve çeşitleri arttı. Öğrenciler okul saatlerinde başörtülerini çıkartıyor dahi olsalar, günün sonunda tekrar takıyorlar. Böylece kendilerine sürekli olarak dindarlıklarının Fransız devletinin talepleriyle uyuşmadığı hatırlatılıyor ve her gün tekrar eden farklılık ve ayrımcılık deneyimi yaşıyorlar.

Scott, kitapta sıklıkla demokrasinin farklılıkları tanıyan bir özgürlükler rejimi olduğunu belirtmekte ve farklılıkların tanınmasının demokratik rejimler bakımından zorunluluk olduğunu savunmaktadır. Öyle ki, Fransız cumhuriyetçilik ideolojisinin '*normatif*' karakterini eleştirip Amerikan cumhuriyetçilik ideolojisini önermekteyken ve homojenleştirmeye dayalı demokrasi algısının artık '*geride kalması gerektiğini*' (s. 198) savunurken, Scott'ın kendisi de normatif bir tutum sergilemektedir. Kitabın başındaki savını kitabın sonunda da tekrarlamakta ve uluslara ebedi özler gibi davranmanın bırakılması gerektiğini ve siyaset felsefecisi Jean-Luc Nancy'e göndermede bulunarak '*ortak varoluş*' zihniyetinin '*ortaklıkta varoluş*' zihniyetine yerini bırakması gerektiğini öne sürmekte (s. 201) olan Scott, ortak varoluşun önkoşulunun aynılıkken, ortaklıkta varoluşun bireyler arasındaki ortak noktanın her bireyin diğerinden farklılığı anlamına geldiğinin altı çizmekte ve Batı Avrupa toplumları için olduğu kadar Doğu toplumları için de barış içinde yaşamının tek yolunun Amerikan cumhuriyetçilik ideolojisini benimsemekten geçtiğini iddia etmektedir. Her ne kadar kitap, Amerikan cumhuriyetçilik ideolojisini meşrulaştırmaya yönelik bir gayretin somut ifadesi olarak sayılabilirse de, bu tutumun, kitabın bilimselliğine gölge

düşürmediğini belirtmek gerekir. Nitekim bağımsız bilimsel bilgi üretmenin tarafsızlığı gerektirmediğini savunan ve bağımsızlık ile tarafsızlık arasında ayrıma giden, kendimi de aralarında sayabileceğim araştırmacılar için taraflı ancak bağımsız bilimsel bilgi üretiminin güzel bir örneğini sunması bakımından da kitabın okunmayı hak ettiğini söylemek doğru olur.

Kaynakça

Joan W S (2012). *Örtünmenin Siyaseti*. Çev. M Tabur, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 205 sayfa.